

ПЕРЕДПЛАТНИЙ ІНДЕКС 89869

Учитель 1

ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ 2015

**УКРАЇНСЬКІЙ
ШКОЛІ —
ЯКІСНА ОСВІТА**

**ЛІТЕРАТУРО-
ЗНАВЧА
ПРОПЕДЕВТИКА**

**МАТЕМАТИЧНЕ
МОДЕЛЮВАННЯ**

**РОЗКРИТТЯ
ОБРАЗУ
ЧЕРЕЗ КОЛІР**

**ЧОМ, ВІТРИСЬКУ,
РОЗХОДИВСЯ?**
Інтегрована освіта

**ДИДАКТИЧНІ
КАЗКИ**
Англійська мова

**ЗДОРОВЕ
ХАРЧУВАННЯ**
Тренінг для батьків

**ЕКОНОМІЧНИЙ
БРЕЙН-РИНГ**

*Завітайте до школи, будь ласка.
Щуї зимову покажуть вам казку*

ЄДНАЙМОСЯ В ОДНІМ БАЖАННІ!

Дорогі читачі, кращі друзі й шанувальники наших видань, з Новим роком вас і з Різдвом Христовим! Ці особливі свята, овіяні легендами, сповнені таємничості, зачаровують, пробуджують уяву, вселяють добрі надії й надихають на досягнення омріяного.

Нині, як ніколи, прагнення українських людей збігаються: всі ми хочемо жити в мирній, міцній, заможній державі. Будувати її — кожному з нас, вкладаючи всю любов і мудрість у юних громадян.

Надійний помічник педагога у спільній благородній справі — журнал "Учитель початкової школи". І перший випуск у новому році розпочнемо поетичним дарунком.

Так хочеться всім вам подарувати
Це щире привітання новорічне,
Щоб кожен з нього міг для себе взяти
Любов і мир, і щастя довговічне.

Так хочеться, щоб кожен, хто бажає,
Прийняв до серця лагідне послання.
Нехай же вас Господь благословляє
Завжди й щодня — і ввечері, і зрання.

Щоб вища мудрість вас не полишала,
Обдарувавши світлом і теплом,
Щоб доброго в житті вам вистачало,
І дерево роду вашого цвіло...

Єднаймося ж в однім бажанні нині,
Спрямуємо його у височінь —
Про мир і спокій в рідній Україні
Для нас і для прийдешніх поколінь.

Ніна АНДРУСИЧ,
головний редактор
видавництва "Світич"

ПЕРСОНАЖ – ГЕРОЙ – ХАРАКТЕР

Формування літературознавчих понять

Віра НАУМЕНКО, канд. пед. наук,
професор кафедри початкового навчання
та методик гуманітарних дисциплін,
Київський університет імені Бориса Грінченка

У курсі “Літературне читання” молодших школярів ознайомлюють з різними літературознавчими поняттями. Така пропедевтична робота здійснюється в процесі практичної діяльності — під час аналізу та інтерпретації художніх творів. При цьому важливо, що учні опановують нове поняття не відокремлено, а в тісному взаємозв’язку з іншими.

Розглянемо, як на основі поняття “персонаж твору” педагог може ознайомити дітей з іншими, суміжними літературознавчими термінами.

Робота над художнім твором, дослідження мистецтва слова як особливої естетичної форми пізнання світу неможливі без оперування літературознавчими поняттями. Як відомо, сприймання художнього твору — це складний процес, який передбачає розуміння читачем його змісту та формування власного ставлення до описаного. Психологи розрізняють два рівні розуміння тексту — *рівень значення* і *рівень смислу*. Рівень значення відображає розуміння фактів, рівень смислу — розкриття підтексту, задуму автора.

Основними характеристиками розуміння є повнота, точність, глибина. Повнота розуміння — це кількісна міра одержаної з тексту інформації; точність характеризує якісний аспект сприймання, тобто адекватність сприйнятого. Повноту і точність співвідносять з розумінням рівня значення, глибину — з розумінням смислу.

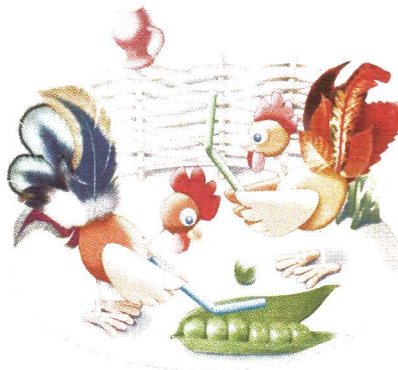
Шлях до повноцінного сприймання художнього твору пролягає через розкриття проблеми, теми, основної думки, сюжету, композиції, думок, почуттів, настроїв персонажів твору, жанрових особливос-

тей, мови твору, авторської позиції. Завдання педагога — навчити дитину за текстом бачити, відчувати і розуміти все те, що хотів донести до читача письменник.

Незалежно від того, який спосіб аналізу (“услід за автором”, проблемно-тематичний, пообразний, комбінований) обере вчитель, названі вище компоненти твору мають перебувати в центрі його уваги.

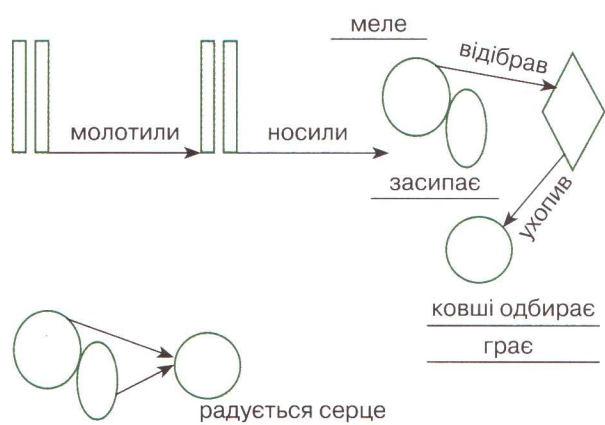
Введення поняття “персонаж твору”

Поняття “персонаж твору” в 2-му класі вводиться під час читання пісні “Два півники”. Нагадаємо, персонажем (франц. *personnage*, від лат. *persona* — маска актора в античному театрі, в переносному розумінні — носій маски, актор, власне зображувана ним особа) називають дійову особу. Відповідаючи на запитання “Про кого ця пісня?”, діти назвуть усіх дійових осіб — персонажів твору, розкажуть про кожного з них, визначать власне ставлення до їхніх учинків. Це і будуть перші кроки до розуміння нового для другокласників поняття “персонаж твору”. Воно спирається

на дії персонажів: півники *молють*, курочки до млина *носять*, цап *меле*, коза *засипає*, маленьке козенятко ковші *одбирає*, потім *відпочиває* і *грає* на скрипочці, сестриця-кізочка *танцює* — усі вони працюючі, веселі, тому їй подобаються дітям, а от вовчок-сірячок зовсім інший. Із послідовності дій вибудовується сюжет, у центрі якого — персонажі. Пізніше будуть введені інші поняття: “вчинок персонажа”, “мотив”, “наслідок”. Тому важливо, щоб уже роблячи перші кроки на шляху до аналізу твору, діти усвідомили зміст поняття “персонаж твору”.

Персонажів діти “бачать”, радіють разом з ними, співпереживають їм. У названому творі образів багато. Всі вони пов’язані між собою певними діями. Послідовність їх сприймання можна проілюструвати, умовно зобразивши кожну дійову особу у вигляді певної геометричної фігури і показавши зв’язки між ними лініями.

Діти ще раз прочитають про кожного з персонажів і зроблять висновок, що працювали у цій пісеньці всі — і дорослі, й малі, дружно працювали та добре відпочивали... Але працелюбності недостатньо — треба бути готовим захистити себе.

Водночас розширюється уявлення дітей про жанр *пісні*, зокрема, на цьому уроці учні дізнаються про пісні-небилиці та їхні особливості: загальну ознаку пісні — мелодійність звучання; конкретну особливість пісні-небилиці — її персонажі наділені дивовижними властивостями, здатні до дій, неможливих у реальному житті, і кожна така дія має глибинний підтекст. Під час читання пісні варто навчати дітей голосом передавати мелодійність, спокій, доки йдеться про мирну працю і відпочинок; стурбованість учинком вовчика; радість від повідомлення про врятування козеняти.

Формування уявлення про настрій твору

Образ-персонаж у художньому творі переживає, хвилюється, має відповідний настрій, який залежить від тих обставин, у яких він діє. Так, під час

читання вірша Н. Забіли “Дощ” учні дізнаються, що твір має настрій, автор передає його “сумними” чи “веселими” словами: Маринка **сумна**, **зітхає**, погода **погана**, а квіти і трави **зраділи**. Школярі пробують визначити причину сумного настрою Маринки і радісного рослин. Важливим буде відкриття дітей: *настрій твору змінюється разом зі зміною настрою його персонажів*. Отже, настрою першої строфи треба, читаючи, передати сповільненим темпом, сумною інтонацією, а радість квітів і трав — пришвидшеним промовлянням “веселим голосом”.

Навіть незначне коло опрацьованих творів дає дітям можливість дізнатися, що персонажем твору може бути і людина, й рослина, і тварина, й фантастична істота. І всі вони мають свої почуття, настрій, що розкриваються у творі.

Ознайомлення з поняттям “герої казки”

У тому самому значенні, що й “персонаж”, використовують словосполучення “літературний герой”, “дійова особа”. Деякі літературознавці обґрунтовують відмінності у цьому ряду, але на уроках літературного читання в початковій школі ці поняття визначають як синоніми. Вже під час роботи над українською народною казкою “Колобок” педагог вводить поняття “герої казки”, що вживається, звісно, не для позначення винятковості дійових осіб, а як синонімом слова “персонажі”. Складання казки за поданими схемами підводить дітей до висновку: Колобок — головний герой казки, оскільки саме він перебуває у центрі всіх подій. У кожній наступній схемі (за винятком розв’язки) з’являється новий герой (персонаж), а Колобок залишається.

Характеристика персонажів

Зміст поняття розкривається в ході виконання завдань до тексту. Кожне літературознавче поняття формується на основі змісту одного твору і потім використовується під час аналізу інших, доповнюється новими гранями. Зокрема, діти навчаються давати характеристики і оцінювати вчинки персонажів. Аби успішно впоратися з таким завданням, учні мають бачити в тексті вчинки персонажів, їхні наслідки, звертати увагу на діалоги, монологи, портрети, думки.

Часто про характер дійової особи твору можна судити за її репліками. Наприклад, Андрійко, герой

Щоб перетворитися в образ козенятка, його характер треба зрозуміти спочатку.

(Надіслала А. Майданюк, СЗОШ № 14, м. Кам'янець-Подільський, Хмельницька обл.)

оповідання В. Сенцовського "Бабусин онучок", завжди допомагав старенькій бабусі Стесі. Він співчував їй, бо вона була самотня. Дізнавшись, що в бабусі є онучок, який давно не відвідує стареньку, бо живе десь далеко, Андрійко раптом пропонує: "Бабусю, візьміть мене внуком...". Такі якості персонажів творів як чесність, готовність прийти на допомогу завжди привертають увагу дітей. Складнішими для усвідомлення є якості, що проявляються через думки і переживання персонажів.

Не так просто, як здається на перший погляд, визначити тип персонажа — позитивний він чи негативний. Адже і позитивний загалом персонаж нерідко не позбавлений недоліків.

У системі роботи над формуванням поняття "персонаж" важливо звертати увагу дітей на слова, якими автор розповідає про героя твору. Метафори, епітети, порівняння по-різному творять художній образ, але виконують дві головні функції — описову й оцінну: по-перше, художні засоби служать точнішому опису, а по-друге, дають оцінку діям персонажа, визначають авторське ставлення до нього.

Автор намагається так розповісти про те, що схвилювало його, щоб зацікавити, захопити, аби читач

пішов за ним, зрозумів його. А читачеві треба пройти через усі компоненти твору, які допомагають у цьому: тему, сюжет, композицію, персонажів, мову твору, жанр, художні засоби, позицію автора.

Розглянемо, як формується поняття "характер персонажа", на прикладі фрагмента уроку.

Віра Артамонова "Ясенок"

Після ознайомлення з автором твору і його назвою вчитель привертає увагу дітей до завдання літературознавчого характеру (перед текстом оповідання напис — "Характер персонажа").

— Оповідання називається "Ясенок". Ясенок — це маленьке деревце. Як ви гадаєте, письменниця розповість нам про деревце чи про когось, хто, можливо, його побачив, доглянув?

Учні висловлюють припущення. Після прочитання твору роблять висновок: головним героєм оповідання є хлопчик Володя, обґрунтовують свою відповідь.

— Який він, герой твору? Яку має вдачу? (Володя добрий, веселий, дотепний, говорить з гумором).

— Чому ви зробили такий висновок? (На основі дій та слів хлопчика, а також зі слів мами, звернених до сина).

З опорою на текст учні характеризують образ Володі. (Мама назвала сина жартівником. У Володі на все була вигадка. Він розумів і слухався маму. Разом з мамою хлопчик потурбувався про те, щоб із ясенка виріс великий ясен).

Так на основі поняття "характер" в учнів формується розуміння значення словосполучень "риси характеру", "характеристика персонажа" і вміння їх визначати за вчинками персонажа, його словами, діалогами.

Формування у молодших школярів звички глибоко проникати у зміст твору, вміння аналізувати, зіставляти, порівнювати тощо сприятиме розвитку інтересу до читання, сприйняттю художнього твору як джерела інформації про світ, взаємини між людьми, скарбнички життєвої мудрості. ●

Бібліографічна довідка

Перетворити уроки літературного читання на захопливий процес допоможуть творчі вправи і завдання, розроблені Лесею Харітоненко і подані у попередніх числах журналу "УПШ":

2013, № 6 — "Літературне читання: творчі завдання для 2-го класу";

2014, № 4 — "Рухомі картинки";

2014, № 10 — "Творчі вправи і завдання заохотять до навчання".

Аби придбати ці числа, телефонуйте:
(099) 376-35-36, (067) 504-50-22